

URLOVNOSTVO ZARJE JE v Ljubljani, Franciskanska ulica št. 8 (tiskarna I. nadst.). Uradne ure za stranke so od 10. do 11. dopoldne in od 5. do 6. popoldne vsak dan razen nedelj in praznikov. Rokopisi se ne vračajo. Nefrankirana pisma se ne sprejemajo.

NAROCNINA: celoletna po pošti ali s pošiljanjem na dom za Avstro-Ogrsko in Bosno K 21.00, polletna K 10.80, četrtletna K 5.40, mesečna K 1.80; za Nemčijo celoletno K 26.40; za ostalo inozemstvo in Ameriko celoletno K 36.—.

ZARJA

ZARJA izhaja vsak dan razen nedelje in praznikov ob pol 11. dopoldne.

UPRAVNISTVO se nahaja v Selenburgovi ulici št. 6, II., in uraduje za stranke od 8. do 2. dopoldne in od 3. do 7. zvečer. Inzerati: enostopna polletna 30 vin., pogojen prostor, poslanec in reklame 40 vin. —. Nefrankirana ali premalo frankirana pisma se ne sprejemajo. Reklamacije lista so poštne proste.

Posamezne številke po 8 vin.

Stev. 481. V Ljubljani, v ponedeljek dne 13. januarja 1913. Leto III.

Avstrija na Balkanu.

Nekateri državniki, ne baš najnesposobnejši, štejejo Avstrijo med balkanske države. Če vzamemo položaj te monarhije tak, kakršen je v resnici, bi temu mnenju priznali mnogo opravičenosti. Seveda smo prepričani, da se bodo gotovi visoki gospodje takoj namrdnili, češ kulturna Avstrija se vendar ne sme metati na en kup s polazijskimi državami. V tujini bi morda tudi mi molčali o stanju naše visoke kulture; toda dokler smo takole med sabo, že lahko povemo, da imamo tudi mi svoje »razmere«. Na Gališkem, v Bukovini, v Istri, v Dalmaciji, na Tirolskem bi našli marsikaj, češar ne bi nihče hotel smatrati za dokaz previsoke kulture. Ogrskega parlamenta in hrvaškega komisarjata ne bi kazalo nositi po svetu na ogled. Če bi imela Avstrija tako tiskovno svobodo kakor Srbija in tako zborovalno pravico kakor Bolgarska, bi imela več kakor ima. Naša šolska vprašanja spominjajo bolj na vzhod kakor na zapad, in s svojo socialno reformo še dolgo ne moremo dajati naprednemu svetu zgleda. S svojo posebno kulturo se torej še ne bomo bahali, dokler smo doma, kjer se poznamo. V tem oziru je Avstrija prav lahko balkanska država.

Vendar ne bi sklepali le s tega stališča. Ali če pogledamo na zemljevid in ga premerimo z očmi od Jadranskega do Črnega morja, opazimo, da leži dober kos avstro-ogrskega ozemlja res na Balkanu. Razun tega žive v Avstriji veliki deli onih narodov, katerih rojaki imajo na Balkanu svoje države. Gospodarsko pa nam je severna in zapadna Evropa skoraj popolnoma zamašena; vsi naši ekonomični interesi pa kažejo na Balkan. Da smo gospodarsko balkanska država, to lahko priznavamo vsemu svetu, tudi onemu, kateremu ne mara mo opisivati svojih »nebalkanskih« kulturnih razmer.

Če se pa to vjema z dejstvi, tedaj postaja zanimivo, kako spravlja ta naša ljuba Avstrija svojo politiko v sklad s faktičnim položajem in s svojimi interesi. Seveda moramo, da se bolje razumemo, skromno omeniti, da smatramo interese vsega avstrijskega prebivalstva ali pa vsaj njegove večine, ne pa onih, ki jih zasledujejo posamezne osebe s svojimi trabanti, za avstrijske interese.

Na Balkanu urejajo razmere, ki so nastale vsled vojne. Tudi Avstrija hoče pri tem imeti svojo besedo, in nihče ji tega ne zamere. Če izbrbljajo druge države svoj vpliv, ima tudi Avstrija to pravico. Vedeti moramo le, katero pot ubira naša oficijska politika, katero sme pri nas na žalost še vedno voditi nekoliko pesameznih rok. Pri nas se ne vprašuje: »Kaj nameravajo, kaj hočejo narodi?« — ampak: »Kaj meni in kaj dela grof Berchtold?«

Grof Berchtold ni nikomur povedal, kam koraka. Ker smo dorasli, in ker uživamo čudovit svobodo, ne more njega ekselence nihče prisiliti, da bi razkril svoje načrte in utemeljil svoje namene. Če nas pripelje do kakšnega cilja, bo naša dolžnost, da ga slavimo kot Apolovega brata; če obliči državna barka na pradu, imamo pravico molčati, pa se potihem, prav potihem jeziti, kolikor se hočemo.

Kar je doslej uganjala naša visoka politika, pa nam daje res z vso verjetnostjo slutiti, da bomo prav pošteno nasledili, če bo slavna diplomacija nenadoma hotela spraviti Avstrijo v kašo, ne bi mogla drugače ravnati, kakor ravna doslej.

Neka vest iz Beograda je včeraj pravila, da se Srbija že dolgo trudi, da bi se mogel njen zastopnik, ministrski predsednik Pašić, osebno pomeniti z našim zunanjim božanstvom, grofom Berchtoldom. Ali vsi poizkusi so bili doslej zaman. Za Srbijo je grof Berchtold kakor v tabernaklu zaprt, in prej bi mogel Pašić govoriti z Dalaj Lamo kakor z njim. Če bi poročali kaj takega iz katerekoli države, bi človek dejal, da to ni mogoče. Toda pri nas je že mogoče; vsa dosedanja Berchtoldova politika je taka, da je po njej omenjena vest celo prav verjetna.

Že davno je Avstrija po Srbiji sejala toliko sovraštva, da je bilo tam doli vsako ime bolj priljubljeno od našega. Posebno njena gospodarska politika je bila taka, kakor da je hotela spraviti Srbijo na beraško palico. Vse to je prav dobro znano. Celo po anekdotični krizi, med katero je bil Aehrenthal Srbiji naravnost obljuboval gospodarsko odškodnino, je Avstrija na ljubo svojim agrarnim oduhom storila, kar je le mogla, da bi se uničila srbska trgovina z živino.

Zdaj se je ponudila imenitna prilika, da bi bila Avstrija izbrisala vse neprijetne spomine in si brezplačno naklonila prijateljstvo balkanskih držav. Če bi bile simpatije do Turčije izza ponesrečenih eksperimentov konstitucionalne dobe sploh še opravičene, je moral vendar vsakdo spoznati, da ni več mogoče pomagati Turčiji na noge. Če bi imela Avstrija v Carigradu največje in najidealnejše prijatelje, bi to vendar ne bilo več vredno kakor naši prijatelji na mesecu. Nasprotno pa so po rezultatih vojne celo politični rekruti razumeli, da postajajo balkanske države sila, katere ni več mogoče bagatelizirati.

Avstrija potrebuje prijateljstva te nove sile. G. Berchtold je lahko vzvišen nad mnenjem ljudi, ki niso ne grofi ne ministri, kakor Cimboraso nad morjem; ali kljub temu potrebuje prijateljstvo Balkana. Zakaj tam je rezerv za našo hrano, katere doma nimamo dovolj, in tam je polje naše industrijske trgovine. Prijateljstvo je pa tudi v kupčiji važen element. Zunanji velem si menda ne domišlja, da bo anektiral vse Balkan do južnega poloneškega obrežja. Kako pa misli prisiliti balkanske narode, da bodo kupovali avstrijsko blago, če nočejo? Nemara si zaradi tega ne beli glave. Njemu je bolj važno, da ustanavlja nove države in da jim išče vladarje. Toda resnični interesi Avstrije so bolj prozaični. Avstrijsko prebivalstvo potrebuje živeža, avstrijsko delavstvo potrebuje dela. Zato potrebuje Balkan; in ker ga ne moremo vtakniti v žep, moramo skrbeti za to, da bomo dobro izhajali z njim.

Ponosni Berchtold ravna natančno tako, kakor da bi moral zanesti na Balkan še ono sovraštvo do Avstrije, ki ga ni že Aehrenthal tam posejal. Grozevit farsa s konzulčki, s katero smo se po vsem svetu diskreditirali in do kosti blamirali, še ni zadostovala aristokratu naše zunanjosti. Nepronehoma moli Srbiji pest pod nos, vsak hip si izmišlja kaj novega, da bi jo ponižal in ji demonstriral avstrijsko prevzetnost. Srbija popuša in popuša, Berchtold si pa trudoma izmišlja, kako bi jo še malo bolj potlačil.

Mi nismo bili na vojni. Toda posledice Berchtoldovega početja bodo ravno take, kakor da smo izgubili vojno. Zakaj nobena politika se ne dela za štirindvajset ur. Tisti dan, ko bodo sedanje balkanske afere urejene, se

bo Berchtold morda lahko malo pošopiril. Ali kaj bo pognalo iz korenin, ki jih je zdaj posadil, bo pokazala bodočnost. Že dosti jih je bilo v tej državi, ki so plavali po protiaustrijskih fantazijah. Realno pa ne more nihče delati bolj protiaustrijske politike kakor lojalni, patriotični, črnorumeni Berchtold.

Naša mobilizacija.

Ko se je lidijski kralj Krez odpravljal na vojno, je vprašal delijski orakelj za svet in dobil je temen odgovor: »Prestopivši mejo porušiš veliko državo.« Prekoračil je s svojo vojsko mejo in razrušil — lastno kraljestvo. Tega proškega izreka se spominjamo na začetku bojnega leta, ko se pripravila mogočna armada avstrijskih podjetnikov, da prekorači mejo, ki so jo začrtale potrebe življenja, in da izzove veliko bitko med kapitalom in delom.

Kapitalizem skriva v sebi vse polno protislovij in kapitalistični razred razjedajo globoka nasprotja. Narodne, konfesionalne in politične stranke, rojene iz gospodarskih nasprotij v kapitalističnem razredu, se pobijajo z vso srditostjo. Ampak vse te stranke združuje v odločilnih trenutkih: strah pred organiziranim delavstvom. Ta strah je premostil narodne in verske razločke, premostil politična in posestna nasprotja in je vsilil kapitalističnemu razredu organizacijske oblike delavstva. In danes se kosa z mednarodnim proletariatom — enaka po mogočnosti, bogatejša po denarnih zalogah — gospodarska organizacija kapitala, mednarodno organizirano podjetništvo. Dobro jo poznamo, ker smo jo trdo občutili — občutili v delavnicah, kjer z medom in s šibo strahuje delavstvo, v parlamentu, kjer z žilavo trdovratnostjo zavira socialni napredek.

Da poteče letos v Avstriji in na Nemškem sto in sto tisoč pogodb, ni pripisati golemu slučaju, temveč dobro premišljenemu načrtu. Misel ni zrasla na domačem zelniku avstrijskih podjetnikov, temveč je importirana k nam iz Nemčije. Veliki izpor stavbinskih delavcev, ki so ga nemški podjetniki kanili leta 1910., se je izjalovil, ampak letos zadnjega marca se izteče pogodba in pol milijona nemških stavbinskih delavcev bo stalo — ako se zgodi volja podjetnikov — 1. aprila na cesti. Pri takih velikih medznih gibanjih zmaga vselej solidarnost vsega delavstva: stavkajoči in izprti bojovníki se naslanjajo na ostale strokovne organizacije. To hoče mednarodno organizirano podjetništvo preprečiti. Dočim velja na bojnih poljih pravilo, da je treba razcepiti in razbiti sovražno vojsko, hočejo podjetniki pognati vso delavsko armado v boj, da onemogočijo medsebojno podpiranje. Ker niso mogli s terorizmom ustaviti delavske organizacije, ker je niso mogli zadušiti s postavami, ki streljejo s finančnim atentatom po življenju. Kri ji hočejo puščati, da si zagotove za dolgo vrsto let nemoteno in neomejeno oblast nad delavstvom. In ker kapital ne pozna ne narodnih, ne državnih mej, se pripravila veliki boj v avstrijskih deželah sočasno z bojem v Nemčiji.

Podjetniki so pripravljani na boj, ampak delavstvo tudi. Na milijone izvežbanih proletarcev čaka boja in mnogo milijonov bojnega zaklada je pripravljeno. Samo od stavbinskih delavcev nemških jih je strokovno organiziranih 640.000 in v njihovi blaginji je 24 milijonov mark. In stranka štirih milijonov razpolaga tudi v politični organizaciji s potrebno silo, da po-

seže vmes, ako bo treba strokovno zmago politično izkoristiti. Mogočno razvito časopisje ima, ki bo pojasnjevalo javnosti stanje in posledice orjaškega meznega gibanja. Delavstvo v zaostali Avstriji se ne more meriti z brati v Nemčiji, ne na strokovnem, ne na političnem polju in tudi ne glede na časopisje. Vsekako pa je tudi avstrijsko delavstvo, zlasti na strokovnem polju, doseglo lepe uspehe. Na Dunaju n. pr. je v enem samem tednu pristopilo kovinarski organizaciji nad 3500 novih članov. Tudi v Avstriji smo močni dovolj, da se ne plašimo spopada s kapitalom, ampak kakor vsaka velesila, ki se pripravlja na boj, moramo mobilizirati tudi mi!

Hej, na noge, slovenski delavci, mobilizirajmo v svojem okrožju! Zalostno je, da se ravno iz naših krajev rekrutira toliko indiferegov; ampak tudi ti so delavci, ki jih zadenejo bodoči boji, ti so naša rezerva. Neumorna agitacija v delavnicah, na cesti in doma, agitacija od moža do moža naj podvoji naše čete! Glejmo, da ne bo izdajalec iz slovenskih delavskih vrst, ki bi v boju padli svojim tovarišem v hrbet!

Organizirati moramo ne le strokovno, temveč tudi politično! Dogodki poslednjih časov nam bodo nauk. Velika angleška premogarska stavka je rodila dragocen politični uspeh: zakon o minimalni mezdji je ugotovil sadove strokovnih bojev. Kdo ve, če tudi pri nas ne pride čas, ko bodo morali politični prebojovníki proletariata v parlamentu zagotoviti uspehe strokovnih bojev! Tedaj pa potrebujemo velikih organiziranih množic, na katere se bodo naslanjali, močne in trdne politične organizacije. Naposled ne pozabimo na svoje časopisje: v prihodnjih meznih bojih nam bo desna roka in važna pomoč!

Velika zemljiška tatvina v Ameriki.

Prvotno so znašala država njenih držav okroglo 1.800.000.000. Od tega zemljišča, ki je ugodno za poljedelstvo in rudarstvo in je večinoma izven Alaske, se je oddalo več kot 700.000.000 akrov.

Od 517.000.000 akrov, ki so bili oddani korporacijam in posameznim osebam, je bilo oddanih na podlagi zakona o domačijah (homestead) le 113.000.000 akrov. Železnike in druge korporacije so dobile z dovoljenjem kongresa okoli 123.000.000 akrov, ne da bi jim bilo treba zato zemljišče plačati en cent.

Poleg tega so dobile železnice svet od posameznih držav z dovoljenjem zvezne vlade v toliki meri, da znaša vse skupaj 200.000.000 akrov. To zemljišče je tako veliko, da bi lahko z njim pokrili države Ohio, Indiana, Illinois, Missouri, Iowa in Wisconsin.

Do 12 let nazaj je kongres dal železniškim in drugim korporacijam 266.000.000 akrov sveta. To zemljišče odgovarja približno Franciji in Nemčiji, na katerem živi po zadnjem ljudskem štetju toliko prebivalcev kot v Združenih državah.

Se ne pred dobrimi sto leti so Združene države lastovale eno milijardo osemsto milijonov akrov javnega zemljišča. Več kot desetina tega rodovitnega zemljišča se je podarila železniškim in drugim korporacijam. Več kot milijonov akrov so dobile poljedelske šole in druga učilišča. Več kot šest milijonov akrov so dobili vojniki v dar, katere so kupili kapitalisti za sramotno nizke cene. Sedemdeset milijonov se je pa vrnilo raznim državam kot

L. ŽENOVČ. Obrazci s ceste.

(Konec.)

»Kaj delata tukaj?« sem se zadržal nad njima, navidezno hud. Odrevenela sta in me pogledala preplašeno. Lokavejši fantek se je kmalu zavedel, stisnil šop oblanc pod pazduho in zdriljal proti grmovju kriče: »Beži Manči... beži Manči...«

Deklica se ni genila z mesta. Zgrudila se je na tla, zajokala na glas in proti meni sta se dvignili dve tenki modrikasti ročici. V krčevit jok so se pričeli mešati pretrgani in proseči vzkliki: »Ne tepite... prosim ne tepite... oh ne, ne...«

Sklonil sem se k nji in jo dvignil. »Ne boj se, dete, in ne jokaj,« sem ji jel prigovarjati. »Ne storim ti hudega.«

»Ali me ne boste tepili?« je zacvilil bolehen, trepetajoč glasek.

»Ne bom te — samo povej mi, zakaj nabi-raš te smeti.«

»Oh!« je vzdihnila deklita, nekoliko pomirjena. »Morava nabrati drv, da bo mama skuhalo kavo. Nima drv, pa naju je zagnala ponje. Sosedovi so nama pa pravili, da se tukaj lahko dobe, in prišla sva jih iskati.«

»Kaj pa oče, ali ne skrbi za drva?« sem vprašal.

»Oče...!« je šepnila deklita boječe, »... da... on ne skrbi. Mama mora in midva z bratcem. Danes nama je rekla, da se ne smeva vrniti brez drv... sicer bova tepena.« In deklita je vnovič krčevito zajokala.

Zgrozil sem se in žal mi je bilo vprašanja. Izpustil sem deklito in stekla je za fantičem. In še vedno so mi zvenele jokajoče besede po

ušesih, spremljane od kope mislij, polnih anarhije.

»Ne vrnila se... prej da prineseta...« ha-ha-ha! Zdelo se mi je, da slišim in gledam roganje v obraz prosvitljenosti veka, očito roganje, vsem modernim in nemodernim pedagogom, ki s svojim velumom orjok celino na vzgojeslovnem polju in se čudijo, od kod tolika spačenost sveta.

»... Dajte najprvo ljudstvu kruha in potem...« toda miruje misli, to je punt.

IV.

Ob močni in visoki ograji, ki je obkroževala veliko lesno skladišče, je stal velik stog zloženih desk. Na vrhu je postaren delavec popravljal zasilno streho. Malomarno je premikal deske sem in tja in včasih se je zravnaval v krepko, visoko postavbo ter pogledal gor in dol po cesti, ki se je vila mimo ograje. Pusta je bila, brez življenja, vozniški so že odpeljali in le redki popotniki so dohajali mimo skladišča. Eden izmed njih se je nenadoma ustavil, ko je zagledal delavca na kupu in približal se je ograji. Nekaj časa je tuji popotnik nepremično zrl vani, potem se je odkašljal in poklical delavca. Mož na stogu se je začudil in vpraševal: »Motriš človeka na cesti?«

»Mož, bodi tako dober,« je izustil neznanec nesramno, »in daj mi eno desko...«

»Kaj praviš?« je vprašal delavec osuplo in se nagnil naprej.

»Eno desko mi daj, sem ti rekel.«

»Ha! ha! ha!« se je zasmejal delavec na stogu. »Ali si znorel, človek, he? Misliš, da bom zavoljo tebe kradel in zaradi ene ničvredne deske izpostavljal svojo službo? Molči!«

Vsiljivi tujec se ni dal odpraviti. »Bedak si!« je ugovarjal predrzno, »če mi-

slíš, da boš kradel. Saj si vendar sam rekel, da je ena deska ničvredna in mi torej brez skrbi lahko porineš eno doli.«

»Ne dobiš je. Toda zakaj ti bo?«

»Kako si otročji!« se je nasmehnil vsiljivec na cesti. »Veš, rabim mizo, silno jo rabim, pa je nimam s čem plačati. Iz deske bi si jo sam napravil. Dobroto mi storiš.«

Delavec na deskah je obstal. Zasmilil se mu je človek in naenkrat je izginil iz njegovega srca greh kraje.

»Ampak!« je dejal s pomislekom, »če me vidi gospod...«

»Ne boj se!« je hitel zatrjevati tujec. »Polpolnoma samna sva tukaj in daleč po cesti ni nobenega človeka. Daj, lepo te prosim... hitro!« in kvišku sta se iztegnili dve močni roki.

»A jaz izgubim delo, če me zaloti kdo,« je še omahoval delavec in neodločno stal na deskah.

»Daj, daj!« je silil oni nestrpno dalje in cepetal z nogama. »Ravno zdaj ni nikogar blizu, varna sva... porini hitro!... Osel!« se je razsrdil, ker se delavec ni ganil.

V uhojem možu na deskah je vrelo. »Kaj ena deska!« si je mislil. »Med toliko množino se niti ne pozna. In zdaj v resnici ne vidi nihče, se je navduševal. Sklenjeno je bilo, roka se je zgenila in široka, lepa deska je zdrknila na cesto...«

»Kaj pa vidva... a tako!« je nenadoma zadonel debel glas od strani: »Kradeta po navadi, da, da!«

Delavec se je onesvestil, zagledal je svojega gospoda...«

In drugo jutro, ko so zlati žarki vzhajajočega solca trepetali po dolini in barvali belo

cesto, je stal delavec sredi nje. Listal je po prhneli knjižici, strme gledal v papirje in mrmral: »Vrag vedi, ali sem kriv jaz, ali gospod...«

Porinil je delavsko knjižico v razcefran žep in odšel po poti.

V.

»Zadnjič sem spet mahnil eno,« je pripovedoval berač svojemu tovarišu, ležeč za plotom v travi in se premeteno smejal. »Bilo je takole: Zjutraj od sveta sem bil že na cesti. Teš sem potoval vse dopoldne in popolnoma izmučen, želen in gladen sem dospel v vas. Na vsak načrt sem se moral okrepčati in ker nisem imel denarja — rad bi vedel, kdaj ga mi sploh imamo — sem vstopil v prvo hišo ob cesti. V sobi za mizo sta sedela kmet in neki gospod, najbrže kak lesni trgovec iz okolice. Gospod je pil mošt, jedel črn kruh in prigrizoval v tenke kose narrezljano suho meso. Gledala sta me grdo.

»Dajte mi malo jesti,« sem pogumno prosil.

»Popolnoma sen. obaemogel.«

»Tako!« je dejal kmet, »samo povej mi, ali si kdaj prišel pomagat spravljati snopje s polja in pride ovati kruh. — Da! jedel bi vsak, ko bi mu kdo pridelal.«

»Potrpiljenje, očka!« sem predrzno odvrnil. »Povejte mi prej vi, kdaj je ta gospod, ki se zdej tukaj masti, oral po Vašem polju in mlatil c cepcem po žitu...«

Gospod je zardel, kmet me je zmedeno pogledal, zganil se je in mi odrezal velikanski kos kruha.

»Pojdi!« je rekel, »in jej! Drugičkrat mi prineseni...«

»Ali nisem napravil imenitno — kaj?« je ponovil berač vprašaje.

»Izvrstno!« In izza plotu se je razlegal smeh.

močvirnato zemljišče. Zdaj znašajo javna zemljišča 775.000.000 akrov, od katerih je 370.000.000 v Alaski, ki še mnogo let ne bo odprta naseljenosti. Večino ostalega zemljišča tvorijo državne šume, narodni parki in druge rezerve, med katerimi je mnogo goratega sveta in puščav, katerih tudi z umetnim namakanjem ne bo mogoče spraviti pod plug.

Skoraj nemogoče je povedati natančno število akrov, katere so darovale države in občine železnicam. Vendar se pa lahko izreče, da je oddanih v Novi Angliji in srednjih državah 215.000.000 akrov najbolj rodovitne zemlje železnicam.

Iz zemljiških daril, katere so dobile železnice v Minnesoti, bi lahko napravili dve državi Massachusetts. Največ je dobila Northern Pacific Railroad družba. Zemljiška darila železnicam v državi Kansas bi pokrila dve državi Connecticut in še Rhode Island. V Michiganu in Wisconsinu so železniški pašniki skoraj ravno tako veliki. Eno samo zemljiško darilo v Montani je tako veliko, da bi pokrilo Maryland, New Jersey in Massachusetts. V državi Washingtonu so darila ravno tako velika, iz daril v Kaliforniji bi pa lahko napravili New Hampshire. Union Pacific družba je dobila 13.000.000 akrov zastoj, Kansas Pacific 12.100.000, Northern Pacific 47.000.000 in Southern Pacific 9.520.000 akrov.

Ozemlje, katerega je daroval kongres zapadnim železnicam, je tako veliko kot ozemlje prvotnih trinajstih držav, ki so tvorile ameriško republiko. To ozemlje je večje kot Italija in Nemčija; večje kot Avstro-Ogrska, Švica, Dansko in Nizozemsko; večje kot Francija, Velika Britanija in Belgija.

Ta svet je mnogo več vreden, kot vsi troški za železnice, dasiravno niso tukaj vsota darila občin in držav. Ako bi ta zemljišča ostala javna last in bi ljudstvo gradilo železnice s skladom, katerega bi pokrilo z obveznicami, ali z denarjem, ki bi prihajal iz naraščajočega dohodninskega davka, iz najemnine zemljišč, in iz dobička železnice, tedaj bi se danes vozili in prevažali blago na železnicah za obratno ceno, zemljišča ob železnicah pa bi ostala še vedno splošna ljudska last.

Henry Miller, ena sama oseba, lastuje danes toliko sveta, da bi lahko pokril dve tretjini Esmerald Isle.

Col. D. C. Murphy iz države New York je lastoval ob svoji smrti 4.000.000 akrov zemlje, ki je bila prikladna za poljedelstvo. Senator Farwell iz Illinois, njegov brat in še dva druga lastujejo v Teksasu tri milijone akrov zemljišča. Gospa Virginija Ana King v Greenville, Teksas, lastuje tako ogromno zemljišče na svojem renču, da je cesta od njene hiše pa do vrat v ograji dolga petdeset milj.

Samuel W. Allerton iz Chicage lastuje v državah Ohio, Iowa in Illinois 40.000 akrov najbolj rodovitnega zemljišča.

Henry Miller lastuje in kontrolira štirinajst milijonov sto tisoč akrov najbolj rodovitnega zemljišča. Njegova zemljišča pokrivajo 22.500 štirjaških milj.

Sto ljudi lastuje v dolini Sacramento sedemnajst milijonov akrov sveta.

Organizirani trusti so se polastili najdragocenejših zemljišč. Standard Oil družba lastuje več kot milijon akrov sveta, na katerem so oljnati studenci. Trust za jeklo in železo lastuje svet, ki je vreden 30 milijonov dolarjev in na katerem so premogovniki, ki vsebujejo premog za koks. United States Leather družba lastuje malo manj kot pol milijona akrov zemljišča, na katerem raste jelovo drevje. Lesne družbe, katerih gospodar je Fred'k Weyerhaeuser v St. Paulu, lastujejo več kot 30 milijonov akrov sveta, katerega pokrivajo najlepše šume. Večina tega sveta je v Wisconsinu.

Leta 1870 je bilo v Združenih državah le 3400 farm, ki so obsegale več kot tisoč akrov sveta. V letu 1880 — torej v desetim letih — so se te farme pomnožile že na 30.000. Bilo jih je devetkrat toliko kot pred desetimi leti. Leta 1900 so se pomnožile za približno 66 odstotkov. Imeli smo že 50 tisoč takih farm.

Leta 1880 je bilo med sto farmarji le 25 najemnikov, ki niso imeli lastnega zemljišča. Dvajset let kasneje smo pa imeli že 35 najemnikov med sto farmarji, ki so delali na zemljišču, katero je bilo lastnina drugega človeka.

Pred petdesetimi leti so peli v Ameriki: »Come along, come along, don't you take alarm,

For Uncle Sam is rich enough to give us all a farm.«

In danes?

Danes pa zmerjajo v slovenskih listih slovenske delavce z brezdomovinci, ko so oderuli vzeli delavcem domovino.

Te psovke so značilne. Ali zaeno nam razkrivajo tudi vso duševno mizerijo ljudi, ki psujejo delavce, ker so delavci pričeli misliti samostojno in zase in se upirajo nadaljni tatvini na ljudskem imetju. »Glasilo.«

Na poti do ženske enakopravnosti.

V pretečenem letu je pridobilo žensstvo po različnih državah marsikatero novo pravico. Angleške sufražetke niso dosegle ničesar, vendar svojim krčevitim naporom. Sicer ima angleško žensstvo že omejeno volilno pravico za občinske zastope in pri zadnjih volitvah v londonski mestni zastop je bilo izvoljenih dvaindvajset ženskih zastopnic. Na Danskem in v Švediji so vlade predložile zakonski načrt za žensko volilno pravico. Na Danskem bodo šele v teku sedanjega leta rešili vprašanje ženske volilne pravice, v Švediji je pa druga zbornica sprejela že z veliko večino žensko volilno pravico. Norveška druga zbornica je sprejela zakon, ki dopušča žene k vsem poklicom, razen v duhovniški, vojaški, in diplomatični službi. Tudi min. ne morepostati ženska. Ruska duma kakor tudi komisija senata, sta sklenili, da smejo ženske izvrševati odvetništvo. Železniške uslužbenke na Finskem so dobile dovoljenje, da smejo tudi potem ostati v službi, če se poroče. Italijansko žensstvo je močno upalo, da dobi v pretečenem letu občinsko volilno pravico. Ali zbornica jim je prekrizala račun. V Italiji so uvedli letos materinsko zavarovanje, ki pa je potrebno še marsikatero izpopolnitve. Soderužica Terezija Labriola je nastopila v pretečenem letu dvakrat kot zagovornica pri sodniških obravnavah, ali vkljub temu sta odločila oba najvišja sodna dvora, da ženske v Italiji ne smejo izvrševati odvetništva. V curiškem kantonu, v Švici, je bilo pred kratkim ljudsko glasovanje o vprašanju, ako sme izvrševati učiteljica, tudi če se omoži, svoj poklic. Vsled energične agitacije socialne demokracije so dobile učiteljice to pravico. Švicarska socialna demokracija je na svojem zadnjem strankinem zborovanju sprejela v svoj program tudi žensko lino pravico. Francoska zbornica in senat sta sprejela zakon, ki dovoljuje nezakonskim otrokom, da tožijo svojega očeta za alimente. Dolej je bilo poizvedovanje za očetom na Francoskem prepovedano. V Johannesburgu, v Transvaalu, imajo ženskega župana. Največji napredek v doseglo žensko gibanje v pretečenem letu v Ameriki. O priliki predsedniških volitev se je žensstvo močno udeleževalo agitacije in je porabilo to priliko za propagando ženske volilne pravice. V pretečenem letu so tri ameriške države — Kansas, Arizona in Oregon — uvedle politično enakopravnost ženstva z moškimi. Dobile so tudi širše občinske pravice in v marsikaterih mestih so bila izročena ženskam važna upravna mesta. Se celo na Kitajskem so dobile ženske nekaj političnih pravic in sicer so bile izvoljene v okrajni zastop v Kantonu štiri ženske. Avstrijsko žensstvo je dobilo končno košček pravic: s preosnovo društvenega zakona so dobile ženske pravico, da smejo biti članice političnih društev. V češki deželni zbor je bila pri zadnjih volitvah izvoljena ženska in sicer pisateljica gospa Božena Kuneticka. Vprašanje, ako bo smela izvrševati svoj mandat, pa še sedaj ni rešeno.

vsaka njegova stvar je tako bogata po vsebini, da bi bil marsikateri literat iz njegove knjige napravil pet, šest svojih. Zato ne pretiramo, če se pravi, da gledališče, ki ne goji njegovih del, ni popolno. In uprizaritev njegovega »Upnika« smatramo tako, da ljubljansko slovensko gledališče neče ostati na nivoju navadnega provincialnega odra.

»Upnik« je tragikomedija, torej najbolj realistična slika iz življenja, v katerem se skoraj povsod srečava tragedija s komedijo. Fabula je pravzaprav zelo enostavna. Gustav in Tekla, mož in žena, sta se ločila. Tekla je potem vzela slikarja Adolfa; Gustav, lektor, je ostal samec. Prvi mož se slučajno seznani z drugim, ne da bi ta vedel, kakšno razmerje je bilo prej med onim in njegovim ženo. Gustav vlje Adolfu sum v srce, da ga Tekla ne ljubi. Slučajno se je bil pripeljal v morskopalnišče, kjer čaka Adolf na svojo ženo, s parnikom, na katerem je bila Tekla, ne vedoča za Gustavovo navzočnost. Tako je opazil, da koketira z nekaterimi mladimi ljudmi; torej pravi Adolfu, da je zdaj »čisti mladenič« njen ideal. Iz njenih razgovorov je pa tudi izvedel, da sta imela sedanja zakonska spor, kjer je Adolf svoji ženi s primernim obrazloženjem dejal, da je stara koketa. Tudi to znanje porabi Gustav, ter se prikaže Adolfu, na katerega ima itak izredno velik vpliv, v nekakšni misteriozni luči. Adolf je slab, bolehen in nekoliko pohabljen. Hodi z berglami, in prvi znaki božjasti se javljajo na njem. Ali predvsem mu manjka energije. Tekla je z njim lahko počela, kar je hotela. Napravila si je svobodno življenje, tako da možu n. pr. nič ni mar, če nje ponoči ni doma. Po njeni želji se vikata in si pravita bratec in sestra. Gustav, ki mu v umetniških rečeh lahko sugerira, kar se mu ljubi, mu po-kaže, kako bi z energijo lahko zmagoval; skoraj s samimi krepkimi besedami ga prisili, da ostane in hodi po sobi brez bergelj. Pa tudi nasprotno

Ljubljana in Kranjsko.

— Črne bukke kranjskega prebivalstva lahko imenujemo mesečnik, ki ga izdaja statistična centralna komisija na Dunaju. Liberalci, ki so dolgo vrsto let gospodovali v deželi, klerikalci, ki napravljajo tudi že dober čas iz Kranjske deveto deželo, po kateri se cedita samo mleko in med, naj vzamejo enkrat to knjigo v roke in naj v ogledalu številke pogledajo strašne sadove svoje politike in svojega gospodarstva. Te številke so stroga obtožnica strank, ki so nosile veliki zvonec v deželi. Stroga obtožnica faktorjev, ki imajo nalogo skrbeti za blagostanje. Razen ene — Bukovine — je ni v vsej Avstriji dežele, kjer bi imelo človeško življenje tako majhno ceno in vrednost kakor na Kranjskem. Nikjer v Avstriji razen Bukovine ne žanje smrt v človeških vrstah tako nemoteno kakor na Kranjskem! Nikjer v Avstriji ni gospodarstvo tako nerazvito, javno zdravstvo tako zanemarjeno kakor na Kranjskem in veličanska umrljivost — 247 od 10.000! — je posledica grehov, ki so jih delale in jih še delajo vodilne stranke nad kranjskim prebivalstvom. Če bi bilo še treba dokazati za pogubnost in nerodovitnost slovenske meščansko-liberalne in agrarno-klerikalne politike — v teh številkah je matematičen dokaz! V zločinu kratkovidnosti jamrajo o propadanju našega naroda, razvne-majo šovinistične instinkte zoper nemške in italijanske »sovražne« in ne vidijo glavnega sovražnika, ki decimira naše število. O narodnem nazadovanju govore, pa niso sposobni organizirati uspešne obrambe proti silnemu sovražniku niti v deželi, v kateri imajo javno gospodarstvo v rokah! Ali ni najhujša sramota za meščanski nacionalizem, da se Slovenci skoro hitreje množijo v deželah, kjer vlada drugoroden element, in da relativno pešamo v deželi, kjer so slovenski nacionalci na krmilu? In pri tem se niti na nerodovitnost slovenskega prebivalstva ne moremo sklicevati, ker produciramo Slovenci mnogo življenja, mnogo človeškega materiala, ki pa se vsled zaostale gospodarske organizacije in vsled zanemarjenega javnega zdravstva ubija. Za razmere, ki vladajo v naši deželi, je jako značilno, da je število porok na Kranjskem procentualno najmanjše in da zavzema naša dežela glede na izseljevanje eno prvih mest v vsej državi. Kakor muhe umirajo ljudje v tej deželi in trumoma beže z domačih tal. Ekonomija človeškega življenja — to je klerikalnim in liberalnim reševalcem slovenskega naroda s sedmimi pečati zapečateni knjiga!

— Ljudsko gibanje na Kranjskem. V letu 1911. je bilo sklenjenih na Kranjskem 3118 zakonov ali 5.93 na tisoč prebivalcev. Rojenih je bilo 17.067 ali 32.45 na tisoč prebivalcev; od teh je bilo mrtvorojenih 386. Umrla pa je predlaskim na Kranjskem 13.010 oseb ali 24.73 na tisoč prebivalcev. Rojenih je bilo torej 3689 več kakor pa jih je umrlo. Največ porok je bilo v prvem četrtletju (predpust), namreč 1153, v drugem četrtletju 648, v tretjem 598 in v četrtem 719. Izmed vseh avstrijskih dežel je na Kranjskem na tisoč prebivalcev najmanj porok, v Bukovini pa največ. Glede umrljivosti je Kranjska izmed vseh avstrijskih dežel na drugem mestu. Največja umrljivost je pa v Bukovini, namreč 26.45 na tisoč prebivalcev. Nižje Avstrijska pa je imela leta 1911. najmanj smrtnih slučajev, le 17.86 na tisoč prebivalcev.

— Sankcioniran zakon. Cesar je sankcioniral zakon kranjskega deželnega zbora glede preložitve okrajne ceste Trojana-Zagorje, v delni progji pri Zagorju.

— Volitev v okrajni šolski svet za idrijski sodni okraj se je vršila v četrtek dne 9. t. m. v občinski dvorani v Idriji. Voliti je bilo enega zastopnika in enega namestnika. Volitev je vodil c. kr. okrajni glavar Ekel. Volilni upravitelci so vsi občinski svetovalci tega sodnega okraja. Izvoljena sta klerikalca Filip Rudolf, posestnik s Črne vrha kot zastopnik in Peter Franc, kovač iz Zirov kot namestnik; dobila sta po 19 glasov. Napredni glasovi so bili oddani dr. Stanislavu Bepku, ravnatelju c. kr. državne realke v Idriji, in občinskemu svetovalcu sodrugu Leopoldu Aliču iz Idrije. Do-

bila sta po 11 glasov. Te volitve so zopet pokazale, koliko je klerikalcem za stvar, ko so volili dva svoja pristaša, ki o šolstvu niti pol-ma nimata.

— V rudniško delo je vzetih v Idriji 61 mladeničev domačinov. Sli so takoj vsi na delo. Lahko rečemo, da je razmeroma veliko število uspeh našega vednega drezanja po obrtni delavnici in propagande proti brezposelnosti. Saj navadno so vzeli za delo le 20 do 30 mladeničev in še ti niso bili sami domačini.

— Državna policija v Ljubljani prične slovat dne 1. aprila. Od mestnih policijskih stražnikov prevzame država okoli 40 mož.

— Zdravstveno stanje mestne občine ljubljanske. Od 29. do 31. decembra je bilo novorojenih 12, mrtvorojen 1; umrlo jih je 10, in sicer 7 domačinov in 3 tuji. Umrla so 3 za jetiko, 1 vsled mrtvouda in pa za različnimi boleznimi. Za infekcijskimi boleznimi ni oboled v tem času nobeden. Od 1. januarja 1913 pa do 4. januarja je bilo novorojenec 8, mrtvorojenec 1; umrlo pa jih je 11, in sicer 7 domačinov in 4 tuji. Oboledi sta v tem času 2 osebi za noricami in 1 za vtratico.

— Pomagati si je znal. Ignacij Cunder je bil zavarovalni agent pri banki »Slaviji«. Kot tak je dobival 40% od čiste zavarovalnine, potem pa še od vsakega zavarovalca posebej po 2 kroni. Ker je pa dandanes na tem polju za potovalne agente vsled prevelike konkurence, jako malo opravi, torej malo zasluža, je pogodil obdolženec drugo. Fingiral je sam zavarovance, podpisal na ponudbah njih imena, za kar mu je zavarovalnica provizijo izplačala. Na ta način je banko »Slavijo« oškodoval za znesek 275 K 73 v. Obdolženec, ki ni česar ne taji, bo sedel za to šest tednov v ječi.

— Izgubila je gđc. A. Putroševska zlato brožo. — Gđc. Antonija Cerarjeva je izgubila rdeče kerale. — Kuharica Katarina Spitznagel je izgubila denarnico, v kateri je imela bankovec za 10 K.

— Splošna mobilizacija se nam obljublja — nameravajo jo letos napraviti naše gospodinjke za Kolusko kavno primes, katero edino bodo odslej kupovale in priporočale, ker je res najboljša.

— Kinematograf »Ideal«. Danes zadnji dan krasnega sporeda: Bolgari pri Lozengradu, vojna v Dardanelah in sijajna drama »Nepriprozan«. Jutri »Zdravnik svoje časti« (Nordiskfilm). V soboto velika učinkovitost »Lov na milijone«.

Stajersko.

— Otrok je zgorel. Iz Celja poročajo: 6. januarja sta odšla zakonska Jurij in Terezija Skale, posestnika v celjski okolici, z doma. Doma sta pustila brez varstva tri otroke, v starosti od treh do dvanajst let. Med tem ko so bili starši odsotni, se je približala osemletna Terezija močno zakurjenemu ognjišču tako močno, da se ji je vnela obleka in da je dobila težke opekline. Terezija je vsled opeklin umrla že prihodnji dan v bolnišnici v Celju. Proti staršem je uvedena preiskava.

— Samomor zaradi brezposelnosti. Iz Ljubne poročajo: V petek dopoldne ob devetih so našli na progi Ljubno-Smilhel pred čuvajnico št. 8 strahotno pohabljen truplo 64letnega hlapca Geierja. Lobanja je bila popolnoma zmečkana, truplo ravno čez sredo prerezano, noge izdrbljene na koščke in roke polomljene. Geierja je najbrže povozil tovorni vlak, ki vozi okoli devetih dopoldne po tej progi. Samomor je izvršil zaraditega, ker je bil že dalje časa brez dela.

Trst.

— Politični odbor jugoslovanske socialne demokratične stranke v Trstu ima v torek, 14. januarja važno sejo; sodrugi odborniki naj se je udeležijo polnoštevilno.

— Zaupniško zborovanje, ki se je vršilo včeraj, je uspelo zelo ugodno. Navzočih je bilo lepo število imenovanih zaupnikov. Nenavzočih so se vsi opravičili. Zborovanje je otvoril sodrugi Regent, ki je opravičil sodruga Milosta,

poročljivo, ker je uprizaritev izredno dobra.

Ga. Šetfilova je igrala Teklo kot prava umetnica. Strindbergove žene niso ravno lahke. Tekla je komplicirana prikazen, ki nosi neprenehoma dve duši v sebi. Od močnega moža se navzame njegovih lastnosti in navad tako, da postane njegovo zrcalo. Od Gustava se je celo naučila izgovarjati »Ni mogoče!« kakor on in mežikati kakor on. Komedijsko igra kakor igrala, pa verjame — vse, kar počenja. In moža, od katerega le jemlje in jemlje, ljubi. Toda tudi onega drugega ljubi, ki je lutka v njenih rokah. To težko vlogo, v kateri neprenehoma vse teče, je izvedla tako izvrstno, da se ni izgubil noben detalj, in tako naravno, da je gledalec pozabil na gledališče. Odličen je bil gospod Bohuslav kot Gustav. Njegovega izbornega karakteriziranja smo že vajeni, in tukaj je imel prilike dovolj, da je pokazal svojo umetnost v vseh niansah. Izborna mu je bila maska, nastop eleganten, vsak akcent je zadel; zlasti pa bi omenili njegovo krasno umerjenost v igri. Tretjo vlogo Adolfa je igral gosp. Fišer na popolno zadovoljnost. Lepo mu je uspelo podleganje Gustavovi sugestiji; tudi v sceni s Teklo je bil do konca dober. Škoda, da ni bilo gledališče polno, vsled česar je nemir v auditoriju precej motil; zlasti v prvem delu je oviral prepotrebno razpoloženje.

Snoči so ponavljali Weisovo opero »Naskok na mlin« — z boljšim uspehom kakor pri premijeri. Nekatere hibe študija so izginile, vsa predstava je bila bolj zaokrožena in občinstvo zelo radodarno z aplavzom. Pevke in pevci so ga zaslužili, ker so se pošteno potrudili. Prve partije so pač težke, tako da zahteve presegajo sile nekaterih moči. Ali dobra volja je zaslužila priznanje. — an.

Slovensko gledališče.

Upnik.

(Tragikomedija v enem dejanju. Spisal Avgust Strindberg. Prva uprizaritev na slovenskem odru dne 11. januarja.)

V soboto so uprizarili prvič na slovenskem odru tragikomedijo »Upnik«. Ko'kor se spominjamo, so pri nas igrali od velikega švedskega pesnika samo »Očeta« z Borštnikom v glavni vlogi. Z veseljem pozdravljamo tudi to krajše delo, ki je zelo značilno za Strindbergovo umetnost in dostojno spominja rajnega pisatelja.

Strindberg, večni bojevnik, je imel v življenju več nasprotnikov kakor prijateljev; tem večja pa je njegova posmrtna slava, katere mu zdaj pač nihče ne odreka in o kateri bi se lahko reklo, da si jo je prislužil s svojo srčno krvjo. Razumljivo je seveda, da je njegovo delovanje vedno naletavalo na ostro, pogostoma naravno sovražno kritiko. Njegovo življenje je bilo viharno, in to je odsevalo tudi v njegovih spisih. Očitno so mu, da je nestanovitni, da pada iz skrajnosti v skrajnost, odrekali so mu veljavo zaradi nedoslednosti in najnasprotnjejših protislovij. Ali danes, ko je njegovo delo zaključeno, ker je smrt naredila zadnjo piko, ne more biti dvoma o onem, kar je najvažnejše: V Strindbergu je bila velika duša, in v vsakem delu se je dajala vsa. To, kar imenujemo njegovo nedoslednost, je bila nemara njegova največja krepost; dokazovala je vsaj, da ni bilo v njem hi navščine, da je vedno izrekal, kar je baš v njem živelo in gorelo, vedno pisal, kakor mu je bilo pri srcu. Vsako idejo, ki se je v njem zaplodila, je zastopal z vso silo svoje osebnosti, in vedno je verjel to, kar je pravil. Govoril pa je iz njegove vedno umetnik; v tem oziru je bil pravi razsipnik. V navadnem življenju ni bil posebno velik računar; pri svojem delu pa tudi ne. Skoraj

Novice.

* **Tat v ženski obleki.** V dunajski hotel je prišla mlada dama, ki se je vpisala v knjigo kot »Zerena Bukovska«. Na glavi je nosila velik klobuk z močnimi peresi, tudi obleka je bila zelo elegantna, le njene kretnje niso kazale prav nič ženske ljubečnosti. Hotelskim uslužbencem se je zdela dama sumljiva in naznanili so jo policiji. Ko so damo povabili na komisarijat in se je morala sleči, so videli, da je imela dama nepravde lase in po životu vato. »Dama« je priznala, da je 18letni sluga Štefan Sobelnoski. Sobelnoski je ukradel svojemu gospodarju v Lvovu iz pisarne mize 2000 K in potem pobegnil.

* **Koliko veljajo kralji?** Kronane glave, prvi služabniki držav, kakor je rekel pruski kralj Friderik, ne »delajo«, kakor je splošno znano, zastonj. Belgijci in Grki morajo plačevati svojim kraljem največ. Vsak prebivalec v Belgiji in na Grškem mora plačevati za vzdrževanje kralja na leto po 48 vinarjev. Na Avstro-Ogrskem in v Italiji daje vsak prebivalec po 43 vinarjev, na Švedskem po 34 vinarjev. Predsednik Zedinjenih držav dobiva od vsakega prebivalca po 20 vinarjev in predsednik francoske republike po 8 vinarjev. Najcenejši je predsednik Švice, za katerega plačuje vsak prebivalec le po pol vinarja.

* **Nad dva milijona frankov.** v zlatu in bankovcih so našli delavci, ko so prezidavali hotel Alcantara v Gentu v Belgiji. Denar, 2.460.000 frankov, je bil v kaseti.

* **Žrtve zrakoplovstva.** V kratki dobi, odkar so se ljudje priučili zrakoplovstvu, je več kakor 250 ljudi postalo žrtev novega prometnega sredstva. Vsako leto se pomnožujejo žrtve, ki jih mora darovati človeštvo tehnični pridobitvi. V pretečenem letu je 140 oseb prišlo ob življenje pri zrakoplovstvu. Na posamezne dežele se razdele te žrtve: Francoska 37, Nemčija 28, Angleska 23, Amerika 22, Rusija 7, Italija 5, Belgija 3, Švica 3, Romanija 2, Avstrija, Ogrska, Črnagora, Bolgarija, Grška, Španska, Tripolitanija, Jamaika, Kitajska, Japonska po 1. Med žrtvami je v pretečenem letu tudi šest žensk in sicer štiri letalke in dve soprogi letalcev, ki sta smrtno ponesrečili pri poletu čez morje na Anglesko. Od 134 letalcev je bilo največje število vojaških letalcev. Dva pilota sta smrtno ponesrečila v vojni, eden v Tripolitaniji, drugi pa v vojni Bolgarov proti Turkom. V prejšnjih letih so bile žrtve zrakoplovstva veliko manjše in sicer: leta 1896. — 1, leta 1908. — 2, leta 1909. — 3, 1. 1910. — 10, leta 1911. — 78 in leta 1912. celo 140. Mnogo je ponesrečilo tudi gledalcev pri poletih, tako je v Ustju na Češkem ubilo lnerjevo letalo staro zakonsko dvojico, na Švedskem je padlo letalo na kolesarko in jo ubilo, pri cerkvenem preščenju na Francoskem je letalo ubilo eno osebo in več oseb ranilo. En letalec — Verrept — je izvršil v svojem letalu samomor.

* **In svet se še ni porušil.** V Jeni so priklopili mestu dve predmestji in tako je dobila Jena kar čez noč socialno demokratično večino v občinskem zastopu. Socialni demokratije imajo v Jeni 16 zastopnikov. V predsedstvo sta izvoljena dva sodruga, namreč urednik Faber in optik Hädrich.

* **Nesramno zločinstvo.** Pri Bregencu je izginila nenadoma devetletna deklica. Starši so jo poslali k peku, a dekletce se ni več vrnilo domov. Poizvedbe so dognale, da je neznan zločinec najprej zlorabil dekletce, potem pa jo zavlekel v železniški predor in jo umoril. Dekletcu je vlak odtrgal eno nogo.

* **»Sala« je spravila resnico na dan.** V bolnišnici v Velikem Varaždinu se je zdravil igralec Jožef Egressy. Pred nekaj dnevi si je izmislil šalo: preskrbel si je duhovniško obleko in šel k težko bolnemu posestniku Jožetu Pančiču, ki je bil tudi v bolnišnici. Pančič je mislil, da je Egressy pravi duhovnik in se mu je izpovedal. Sala je imela velike posledice. Pančič je dozdevnemu duhovniku izpovedal, da je pred nekaj leti ubil svojega hlapca in zažgal neko hišo. Na podlagi te izpovedi se je uvedlo proti Pančiču sodniško postopanje.

Delavsko gibanje.

= **Ogrske strokovne organizacije.** Glasilo centrale ogrskih strokovnih organizacij poroča o uspehih pretečenega leta. Iz poročila je razvidno, da je napredek, ki se je pojavil pred nekaj leti v ogrskih strokovnih organizacijah, trajen. Gospodarska konjunktura je bila le deloma ugodna, zlasti so obučile stavbinske obrti denarno krizo. Ko so se začeli zapletljaji na Balkanu, se je pričela tudi gospodarska kriza na Ogrskem. Vkljub temu pa so strokovne organizacije lepo napredovale. Število strokovno organiziranih delavcev je preseglo že prvi stotisoč. Vseh strokovnih listov se je tiskalo 125.400 izvodov. Glasilo kovinarjev je imelo največje naklado, namreč 35.000.

= **Strokovno gibanje na Nemškem.** Strokovne organizacije v Nemčiji so imele 1. januarja leta 1913. okroglo 2.625.000 članov. Ob začetku pretečenega leta so najbolj napredovale kovinarska organizacija (za 35.000 članov), organizacija transportnih delavcev (za 35.000 članov), organizacija stavbinskih delavcev (za 27.000 članov) in organizacija tovarniških delavcev (za 20.000 članov). Organizacija tiskarjev je praznovala 1. januarja 50letnico. Njeno glasilo izhaja trikrat na teden in ima 50.000 iztisov naklade. Članov pa šteje 65.000.

Razmere v čikaških klavnicah.

Razmere v čikaških »stockjardih« so tako grozne, kakor so bile ob času, ko je Upton Sinclair pisal znani roman »Jungle«, v katerem so popisane te grozne razmere. Tako nekako se je izrazil znani delavski voditelj W. D. Haywood, ki biva sedaj v Čikagi z namenom, da organizira delavce v ondnotnih klavnicah.

Sicer je vlada svoj čas uvedla preiskavo na Sinclairovo obdolžitev, a take vladne preiskave so samo pesek v oči. Koristiti bi imele delavcem, a koristijo samo delodajalcem, ker se prejšnje razmere nadaljujejo pod zaščito takih vladnih preiskav. Da bi vladne preiskovalne komisije gledale, da se kritične delavske razmere odpravijo, to imajo niti na um ne pride. Prizadeži kapitalisti imajo tudi to korist od vladnih preiskav, da z izgovorom, da morajo izpolnjevati stroge vladne odredbe, povišujejo cene svojim izdelkom. Preiskava mesnega trasta je stala vlado 4 milijone dolarjev, a koristi od nje nimajo ne delavci in ne konsumentje, koristi od nje ima le mesni trust, ki je takoj po preiskavi podražil meso in ga draži še naprej ter ga bo dražil toliko časa, da bo večina ameriškega prebivalstva tako pametna, da bo pomedla sedanje kapitalistično vladno ter njene priveske, ki so edini odgovorni za vsa ta krivična kapitalistična početja.

Haywood pravi, da so delavske razmere po čikaških klavnicah slabše kakor v katerikoli drugi industriji v Zedinjenih državah. Delavci so prisiljeni delati 10, 12 in 14 ur na dan. Povprečna njihova plača je manj kot 7 dolarjev na teden.

Prav možno je, da bo v kratkem organiziran štrajk. Dejstvo, da štrajk klavniških delavcev leta 1905 ni uspel, prav nič ne jemlje poguma delavcem.

Odgovorni urednik Fran Bartl.

Izdaja in zalaga založba »Zarje«.

Tiska »Učiteljska tiskarna« v Ljubljani.

18. januarja 1913 v »Narodni dom«

kjer bo

IX. velika mednarodna maskarada

ki jo priredita letos skupno organizaciji tobačnih delav in delavcev ter »Vzajemnost« v Ljubljani.

Najlepša in neoriginalnejša maska dobila vsaka po eno darilo. — Lepe moške in ženske maske v narodni noši dobe posebna darila.

Bogat plesni red. — Začetek ob 8. večer.

Vstopnina: Za organizirano delavstvo 60 vin, za ostale v predprodaji 80 vin, pri blagajni 1 K, maske 80 vin. Vstopnice prodajajo: Zaupnice in zaupniki obeh organizacij, prodajalne »Konsumnega društva za Ljubljano in okolico«. Strokovno tajništvo ter tobačarni gospe Sešarkove v Selenburgovi ulici in gđc. J. Dolenceve v Prešernovi ulici.

Posebna špecialiteta likerija

Posebna špecialiteta likerija

Žepni koledar

za delavce sploh in prometne uslužbence
za navadno leto 1913.

Ta žepni koledar je obsežnejši od dosedanjih in je jako primeren za vsakdanjo rabo. Razporejeni so začne najkasneje 15. novembra. — Vsebine: Koledar. — Dohodki in stroški. — Kolkovne lestvice. — Mozemsko denarne vrednosti v kronski veljavi. — Množična razpredelnica. — Stare in nove mere. — Koliko plačam osebne dohodnine. — Koliko plačam vojne takse. — Poštni in brzojavni tarif. — Dr. Viktor Adler. — Demon alkohol. — Dolžina železnice in brzojavnih naprav cele zemlje. — Priporočljive knjige založbe »Zarje«. — Najvažnejše določbe v zavarovalnici proti nezgodam. — Novi mezdni zakon za rudništvo. — Stavke v Avstriji leta 1911. — Dolžine raznih železnice na zemlji. — Tri Askereve pesmi: Poslednji akord, Svetnica, Karnevalska balada. — »Zarje«. — Največja mesta na zemlji. — Obrtna sodišča v južnih avstrijskih deželah. — Obrtna nadzornišstva v južnih avstrijskih deželah. — Pisatelj Ivan Cankar (slika). Pomen nekaterih parlamentarnih besed. — Napoleon Bonaparte (afarizmi ob stoletnici). — Beleške za vsak dan v letu. — Oglasi.

Cena posameznim izvodom 1 K, po pošti 10 vinarjev več. Z naročilom po pošti je najbolje poslati tudi denar, da se ne povečajo (s priporočilom) poštni stroški. Dobival se bo pri upravi »Zarje« v Ljubljani po zaupnikih.

Moderna veda in socializem

Napisal Enrico Ferri. Poslovenit M. J.č.

To knjigo toplo priporočamo. Cena 1-20 K. Dobi se v vseh knjigarnah in v založbi »Zarje«.

Ali sem »Zarji« že pridobil novega naročnika?

Važno za vsakega delavca!

Izšlo je že vseh 5 zvezkov dela

Temeljna načela socialne demokracije

(Erfurtski program)

Napisal Karol Kautsky. — Poslovenit Anton Kristan (1-4) in F. P. (zvezek).

Cena vsem zvezkom K 1-70. — Posamezni zvezki imajo naslove: I. Kdo uničuje proizvodnjo v malem? Cena 30 vin. II. Proletariat. Cena vin. III. Kapitalistični razred. Cena 30 vin. IV. Država prihodnosti. Cena 40 vin. V. Razredni boj. Cena 40 vin. Dobi se v vseh knjigarnah kakor tudi v založbi »Zarje«.

Svetle in zračne pisarniške prostore

(4 do 5 sob) v prvem nadstropju se išče. Ponudbe in cena je nasloviti na A. P. poštni predal 26, gl. pošta.

Družinski koledar

s slikami za navadno leto 1913.

ki ga je izdala in založila

Splošna delavska zveza »Vzajemnost« za Kranjsko v Ljubljani.

Vsebine:

Libertaire: V začetni uri (uvodna pesem). — Kalendarji. — Beleške. — Splošni kalendarji. — Poštna, brzojavna in telefonske določbe. — Kolkovne lestvice. — Določila za kolkovanje listin, spisov, računov, knjig itd. — Dohodniški davek (tabela). — Krone v markah in dolarjih ter obratno (tabela). — Vojška taksa (tabela). — Letni obzor. — Slavko Filipič: Luči! (pesem). — Ivan Cankar: Soplek cvetice. — Milka: Ne sanjajte! (pesem). — C. Fl. Golar: Ljubica iz tovarne. — Petčič-Josipov: Sanje (pesem). — Vox-J. Molek, Chicago: Priporočila. — Evica Rubič: Solnčna dežela (pesem). — Dr. Robert Danneberg: Delavčeva usoda. — R. Korngold-J. Molek, Chicago: Zadnja noč (slika iz ameriških delavskih bojev). — Bojna pesem svobode (zgodovinska črtica). — Ferd. Hanusch: Na potovanju. — Evgen V. Debs: Utrinki. — Ivan Cankar: Od Vilinike do Borovnice. — P. F. V. naravo! — Jamski tajnik H. And. Perko: Svetovnoznana Postojnska jama. Etbin Kristan: Na planini! (pesem). — (gn. A. Stebi: Critica o zrakoplovstvu. — Moderna reklama poučen sestavek za čitatele listov). — D. M.: Spomini. (Odlomki iz predavanja sodr. M. Cobala v ljubljanski »Vzajemnosti« dne 16. oktobra 1912). — Melhior Cobal: Pogled v preteklost rudarske organizacije na Slovenskem. — Jakob Skerbič: Strokovna organizacija pekarskih pomočnikov na Slovenskem. — Frank Petrič, Chicago: Nekaj splošne zgodovine socialističnega gibanja v Ameriki. — Alojzija Stebi: Ali si socialistinja? — Sirokovne organizacije in socializem. — Dr. Anton Dermota: O obrtnih sodiščih. — Za časopisje (poučen sestavek). — Oglasi in beleške.

Slike:

12 koledarskih in več drugih vinjet. Dr. vitez Hochenburger. — Nikolaj Niegus Vavrak. — Grof Karel Stürgkh. — Poslanec Franc Silberer. — Dr. Viktor Adler. — Ljubljanske nune Uršulnice gredo na volišče. — Orožništvo razganja z nasajenimi bajoneti radovedneže pred ljubljanskim ženskim voliščem. — Sprevod tržaških in ljubljanskih sodrugov na Dunajski cesti (cela stran). — Pozdravni govori pred »Narodnim domom«. — Valentin Pittoni. — Giovanni Oliva. — Ivan Stravs, župan mesta Idrije. — Opozicijski ogrski poslanci gredo skupno pod vodstvom grofa Apponyja v parlament. — Vojasvo straži ogrski parlament. — Ogrski opozicijski poslanec Kovacs. — Diktator Hrvatske, Slavko pi. Cuvaj. — Avgust Bebel. — Italijansko taborišče v oazi. — Italijanska straža opazuje gibanje v nasprotnem taboru. — Umrjeni ruski ministriki predsednik Stolipin. — Evgen V. Debs, soc. preds. kandidat v Združenih državah. — Emil Seidel, soc. podpreds. kand v Združenih državah. — Voljaštvo na trgu pred parlamentom v Teheranu. — Ljubico iz tovarne (2 sliki). — Da veš: Ti si naš kandidat. — Planinske kočje »Priateljstvo prirode« (5 sliki). — Slike iz Postojnske jame (8 sliki). — Razne vrste zrakoplovov in letal (5 sliki). — E. Rusjan. — France Zeleznikar. — Anton Grablovic. — »Delavstvo izobraževalno društvo« v Ljubljani 1. 1881. — Rok Drofenik. — Praznovanje 1. majnika v Zagorju 1. 1903. — Etbin Kristan (cela stran). — Josip Kopač. — Ignjat Mihevc. — Tamburaški zbor »Vzajemnost« v Mostah. — Melhior Cobal. — Andrej Cankar. — Skupina slov. vodilnih sodrugov v Chicagu. Slov. soc. klub št. 27 v Clevelandu. — Slov. soc. pevski zbor v Milwaukee. — Delavske hiše v Ljubljani.

»Družinski koledar« obsega nad 13 tiskovnih pol v veliki osmerki (nad 210 strani) in je trdo vezan v krasne izvirne platnice. Koledar je izredno pripraven tudi za pisarne, ker obsega najpopolnejše določbe splošne vrednosti.

Cena: 1 izvod 1-20 K, po pošti 10 vin. več; 50—100 izvodov za organizacije po 1 K; nad 100 izvodov po 95 vin. Na naročila brez denarja se ne ozira. Pošilja se tudi po povzetju. V kolportažo (proti poznejšemu obračunu) se pošilja le organizacijam na pisмено naročilo, opremljeno z društvenim pečatom in podpisom predsednika in blagajnika. Od kolportaže preostalih koledarjev se ne vzame nazaj.

Naslov za naročbe:

Zveza »Vzajemnost« v Ljubljani.

Ameriški sodrugi, za katere je prirejena posebna izdaja, dobe »Družinski koledar« pri Jugoslovanskis socialni tiskovni družbi v Chicagu. — Cena enemu izvodu 30 centov.

»Zarja« se prodaja v Ljubljani po 8 vin.

v naslednjih tobakarnah:

Južni koledvor, na peronu
Pirnat, Kolodvorska cesta.
Zupančič, Kolodvorska cesta.
Blaz, Dunajska cesta.
Sterkovič, Dunajska cesta.
Ruchs, Marije Terezije cesta.
Tivoli, na žel. prel. pri Nar. domu.
Šubič, Miklošičeva cesta.
Šenk, Resljeva cesta.
Kanc, Sv. Petra cesta.
Treo, »
Kušar, »
Podboj, »
Bizjak, Bahoričeva ulica.
Remžgar, Zelena jama.
Svetek, Zaloška cesta.
Sešark, Selenburgova ulica
Suhadole Anton, Zelena jama 5

Dolence, Prešernova ulica
Pichler, Kongresni trg.
Ušeničnik, dovska ulica.
Wisiak, Gospodska ulica.
Kleinstein, Jurčičev trg.
Stiene, Valvazorjev trg.
Košir, Hilsnerjeva ulica.
Sušnik, Rimska cesta.
Klanšek, Tržaška cesta.
Elsner, Kopitarjeva ulica
Blaznik, Stari trg.
Kustrin, Breg.
Sever, Krakovski nasip.
Državni kolodvor.
Križaj in Kotnik, Šiška
Likar, Glince.
Jezeršek, Zaloška cesta